

ΘΡΥΣΚΕΥΤΙΚΑ

B2 ANTONIO ΠΑΣΑ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΙ ΡΥΘΜΟΙ ΝΑΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΝΑΟΔΟΜΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Οι χριστιανοί από τους πρώτους αιώνες επέδειξαν ιδιαίτερη μέριμνα για τους χώρους τελέσεως του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Αρχικά αυτοί ήταν χώροι ιδιωτικοί και συγκεκριμένα αίθουσες εντενταγμένες στην αστική αρχιτεκτονική κάθε περιοχής.

Τις αρχαιότερες μαρτυρίες για τους χώρους προσευχής και λατρείας (ευχαριστιακής συνάξεως) των πρώτων αιώνων παρέχουν οι Πράξεις των Αποστόλων. Κατά την περίοδο των διωγμών οι χριστιανοί συναθροίζονταν μυστικά επίσης σε υπόγειους ταφικούς χώρους (κατακόμβες) όπου και τελούσαν τις θρησκευτικές τους τελετές. Με την πάροδο του χρόνου, καθιερώθηκαν μόνιμοι χώροι, που για τις ανάγκες της Θείας Λατρείας (ακόμα δεν είχε παγιωμένη μορφή), διαμορφώθηκαν ειδικά. Έμειναν γνωστοί με τις ονομασίες «κατ' οικον εκκλησία», «οίκος Θεού», «οίκος Κυρίου» και «κυριακόν».

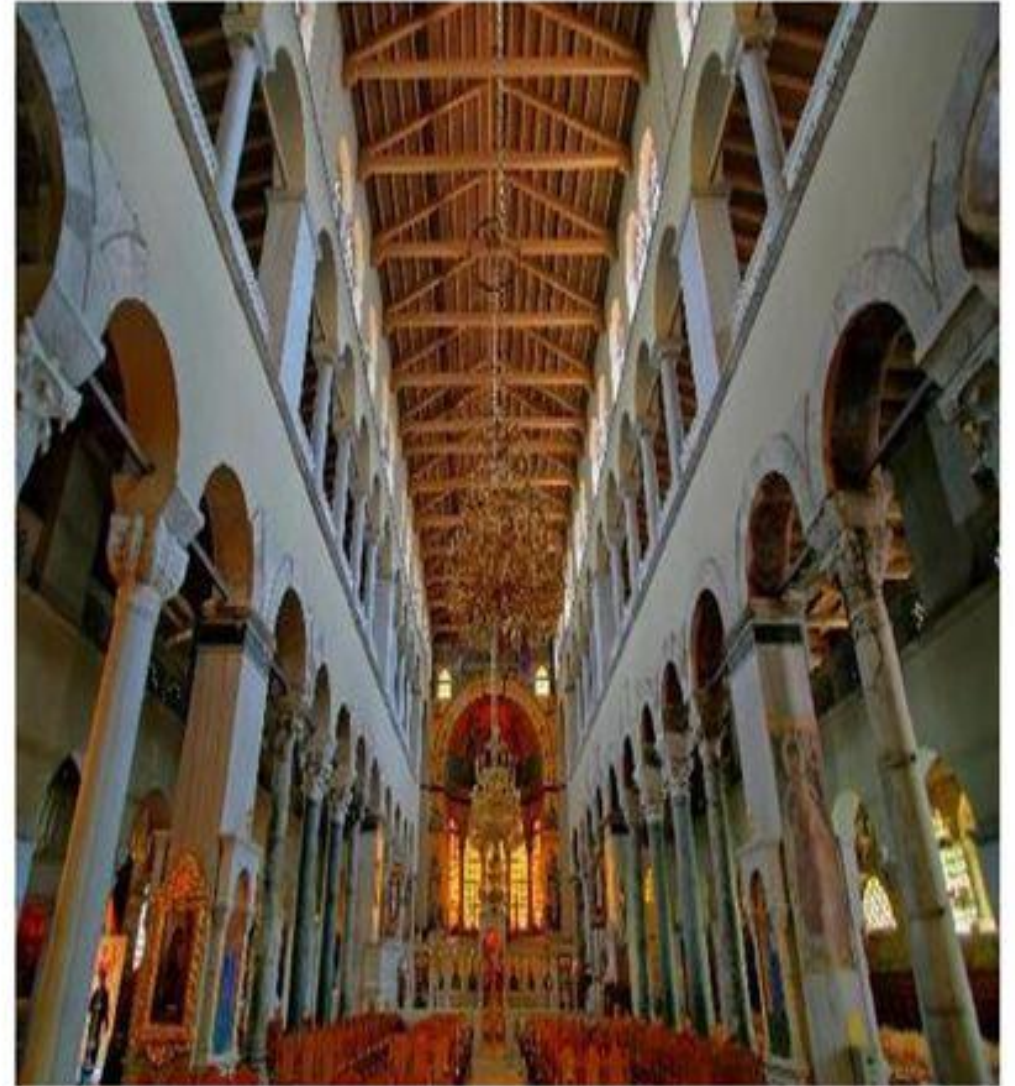
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΡΥΘΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Η επιτυχία της βασιλικής έγκειται στο γεγονός της ευκολίας της διαπλατύνσεως των κλιτών της και της επιμηκύνσεως του κτιρίου για την κάλυψη των αναγκών του εκκλησιάσματος.

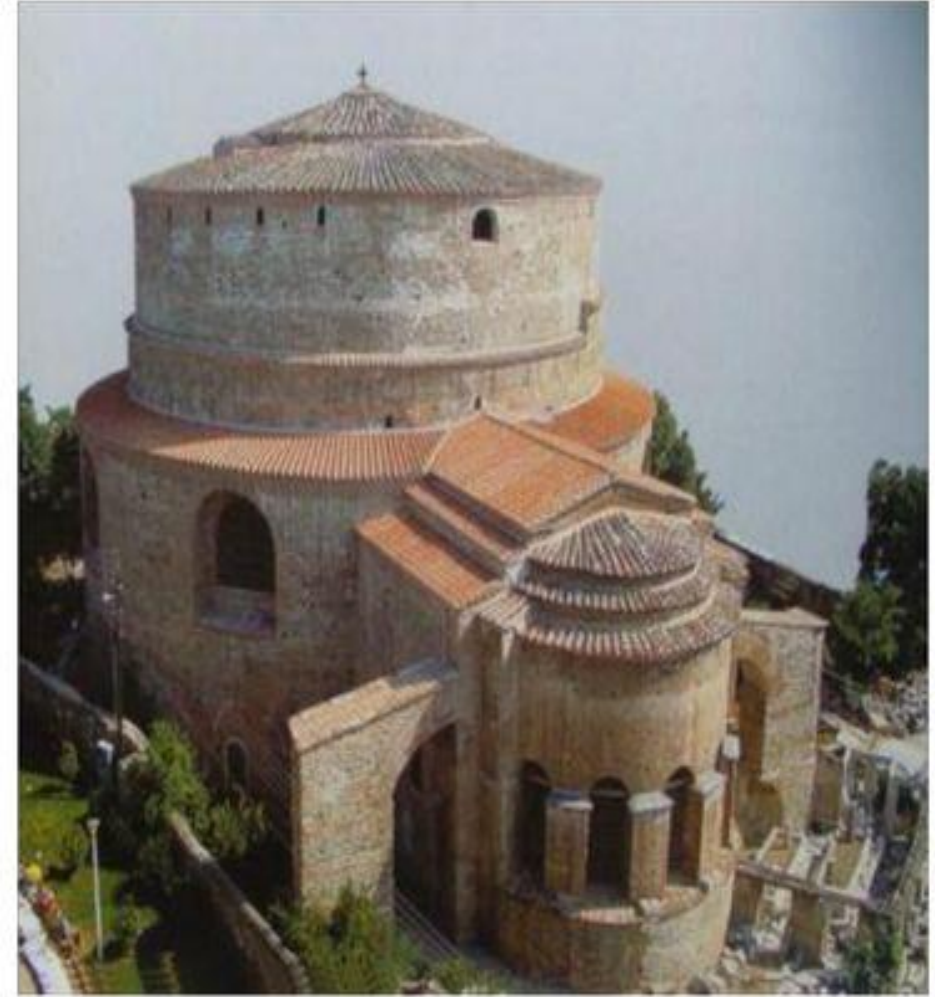
Συνήθως τα κλίτη ήταν τρία ή πέντε, με υπερυψωμένο το μεσαίο για δημιουργία φωταγωγού, που φώτιζε επαρκώς το κτίριο.

Ο πιστός μέσα στην βασιλική νιώθει ότι ο χώρος είναι ατέρμονος λόγω της κυριαρχίας του κατά μήκος άξονα, που απολήγει στην ημικυκλική αψίδα του ιερού. Με τη σειρά της, η αψίδα υποδέχεται τον πιστό αγαπητικά σαν μια ανοικτή αγκαλιά, κάνοντάς τον να νιώθει οικεία στο ναό. Έμειναν γνωστοί με τις ονομασίες «κατ' οικον εκκλησία», «οίκος Θεού», «οίκος Κυρίου» και «κυριακόν».

ΠΕΡΙΚΕΝΤΡΟΣ ΝΑΟΣ - ΡΟΤΟΝΤΑ

Πρόκειται για συνήθως κυκλικά ή οκταγωνικά κτίρια με ξύλινη στέγαση και τονισμένους τους κατακόρυφους άξονες τους, προκειμένου να προσδώσουν στους πιστούς μια αίσθηση συγκεντρώσεως, ηρεμίας και ψυχικής ανατάσεως. Άλλωστε η βαθμιαία ανάταση των θόλων, που στηρίζουν τον τρούλλο, ανυψώνει αυτόματα το βλέμμα και το πνεύμα του θεατή προς το φως. Το ιερό, τοποθετείται υποχρεωτικά στο κέντρο του ναού, προκειμένου όλοι οι μετέχοντες της Θείας Λατρείας να έχουν οπτική των τεκταινομένων, θυμίζοντας σκηνή θεάτρου τοποθετημένη στο κέντρο μιας κυκλικής αίθουσας.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΡΟΥΛΛΟΥ

Πρόκειται για έναν ιδιοφυή συνδυασμό των ρυθμών της βασιλικής και του περίκεντρο ναού. Σημαντική καινοτομία του ρυθμού αυτού αποτέλεσε η στήριξη του μεγάλου διαστάσεων τρούλλου του εκάστοτε ναού, σε τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα, ικανά να αντέξουν το βάρος του. Στεκόμενος λοιπόν ο πιστός κάτω από ένα τέτοιο υψηλό και μεγάλο σε διάμετρο τρούλλο, βίωνε εσωτερικά κατά τρόπο μυστηριακό το άπειρο της Θεότητας, αλλά και το γεγονός της σημαντικότητας της υπάρξεως του, αφού αισθάνεται ότι είναι κάτω από την σκέπη του παντοκράτορος Θεού.

Το αρχιτεκτόνημα της βασιλικής μετά τρούλλου της Αγίας του Θεού Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη υπήρξε μακράν ο αριστουργηματικότερος καλλιτεχνικός βυζαντινός ναός όλων των εποχών. Δια αυτό το λόγο αφιερώθηκε στο Πρόσωπο του Ιησού Χριστού, ο οποίος είναι «η Σοφία και ο Λόγος του Θεού» και εόρταζε κατά την Δεσποτική εορτή της Μεσοπεντηκοστής.

ΣΤΑΥΡΟΕΙΔΩΣ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΣ ΝΑΟΣ

Κατά την διάρκεια του 8ου με 10ο αιώνα μ.Χ. ο τύπος της βασιλικής με τρούλο εξελίσσεται συνεχώς, με τις εξωτερικές διαστάσεις των ναών να τείνουν προς τετραγωνισμό. Ταυτόχρονα, τα εγκάρσια κλίτη των εκκλησιών διασταυρώνονται με τα αντίστοιχα εσωτερικά, που στηρίζουν τον θόλο, σχηματίζοντας έτσι το σημείο του σταυρού. Στο κέντρο ακριβώς του νοητού αυτού σταυρού, υψώνεται κατά κανόνα ένας σχετικά ψηλός τρούλλος με μικρή διάμετρο, ορατός όμως εσωτερικά μόνο από το κέντρο του ναού. Θέλοντας να «αντισταθμίσουν» αυτή τη μειωμένη ορατότητα του τρούλλου, οι βυζαντινοί αρχιτέκτονες τόνισαν υπέρμετρα τον κατακόρυφο άξονα του κέντρου και ταυτόχρονα τον τρούλο με υψιτενές τύμπανο. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο ψηλός σαν κυπαρίσσι τρούλος, επιτυγχάνει να προσδώσει με χάρη, την έννοια του Υψηλού.

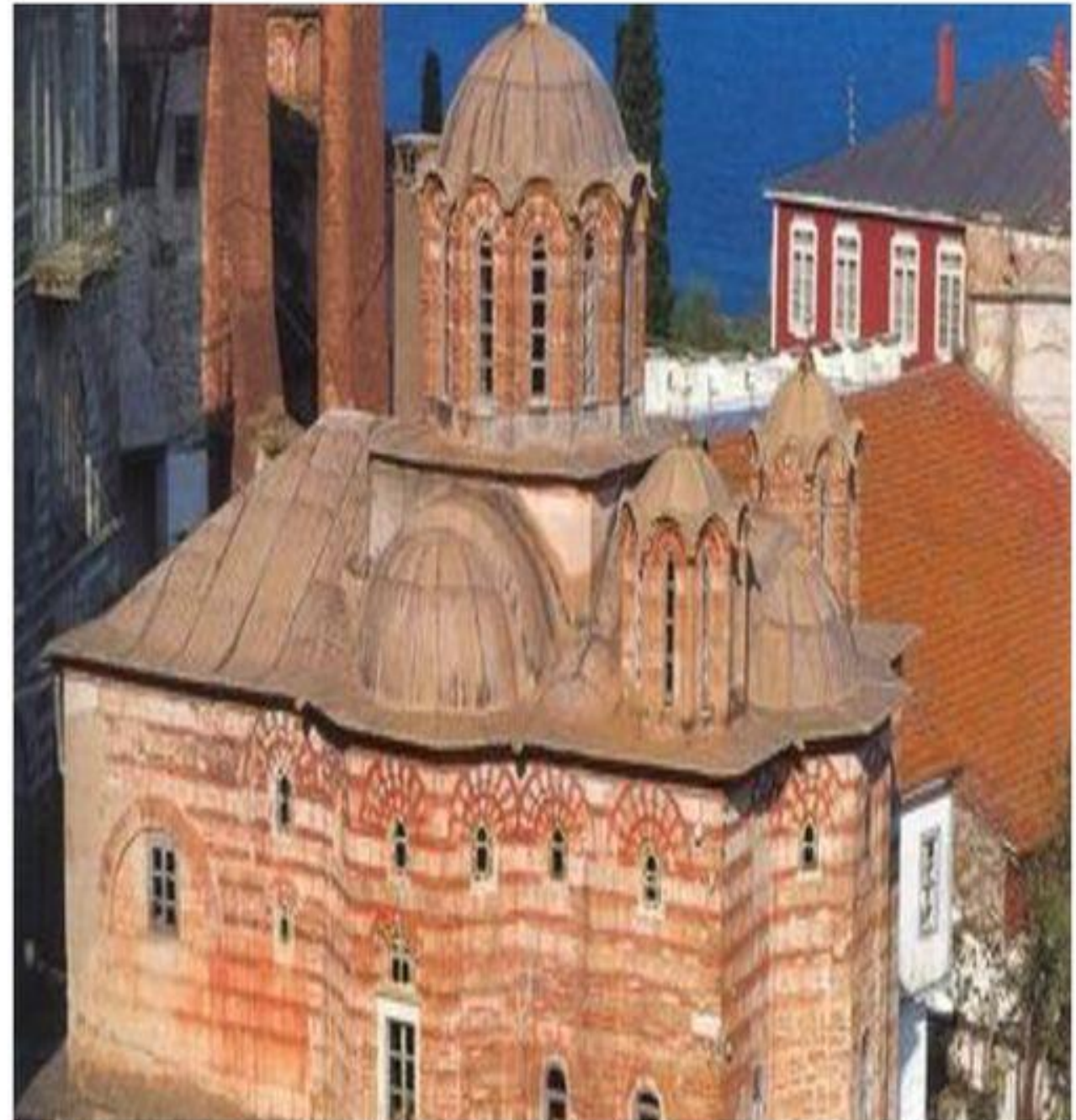
ΟΚΤΑΓΩΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ

Στους οκταγωνικούς ναούς ο κεντρικός χώρος διευρύνεται εκ νέου και επαναφέρει στη μνήμη μας την μεγάλη ζεστή αγκαλιά του δίχως τύμπανο τρούλλου της Αγία Σοφιάς. Η βίωση του Υψηλού γίνεται εφικτή εδώ, με την στήριξη του επιβλητικού τρούλου σε οκτώ τόξα. Στον οκταγωνικό τύπο ανασταίνεται λοιπόν το ενιαίο του χώρου κάτω από τη φανερή κυριαρχία του τρούλλου, ώστε να δημιουργείται η εντύπωση της δυναμικής ενότητας του συνόλου, Εν αντιθέσει με τον σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό που τα μέλη του χώρου διασπώνται λίγο ή πολύ σε αυτόνομα μέρη, στον οκταγωνικό ναό τα μέλη αποκτούν μια αυτοτέλεια και οντότητα τόση, ώστε να εναρμονίζονται ελεύθερα στο σύνολο.

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟ ΤΡΙΚΟΓΧΟΣ

Αποτελεί παραλλαγή του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ρυθμού με μοναδική διαφοροποίηση την απόληξη της βόρειας και νότιας κεραίας του ναού σε κόγχες. Πρόκειται δηλαδή για αρχιτεκτονικό τύπο ναού, που η κεντρική τετράγωνη αίθουσα του στεγάζεται με τρούλο και οι δύο πλαινές του πλευρές διαθέτουν κόγχες, προκειμένου να στεγαστούν οι χοροί των ιεροψαλτών. Ο τύπος ονομάζεται έτσι, επειδή όχι μόνο δημιουργήθηκε αλλά και επιχωριάζει στο Άγιο Όρος .

ΠΕΝΤΑΤΡΟΥΛΛΟΣ ΕΓΕΓΓΡΑΜΜΕΝΟΣ

Πρόκειται για κυρίαρχο ρυθμό της Μακεδονίας, της Σερβίας και γενικότερα των δυτικών Βαλκάνιων.

Οφείλει την ονομασία του στην εισαγωγή τεσσάρων επιπλέον σχετικά χαμηλών τρούλλων στις γωνίες του ναού. Οι τέσσερις αυτοί τρουλίσκοι, αν και τελείως αποκομμένοι εσωτερικά από τον κεντρικό τρούλλο επιτυγχάνουν με επιτυχία να εξισορροπήσουν αισθητικά εξωτερικά τον όγκο του.

ΣΤΑΥΡΕΠΙΣΤΕΓΟΣ ΝΑΟΣ

Πρόκειται για ναούς της υστεροβυζαντινής περιόδου, που επιχωριάζουν στην κυρίως Ελλάδα. Πρωτοεμφανίζονται στη δύση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας τον 13ο αιώνα μ.Χ. και είναι αποκύημα της ανάγκης για ευκολία και οικονομία στην ανέγερσή τους. Πρόκειται –συνήθως– για μικρής κλίμακας θολοσκεπείς ναούς, μονόκλιτους ή τρίκλιτους, των οποίων η κατά μήκος καμάρα διακόπτεται από μία δεύτερη εγκάρσια και ψηλά τοποθετημένη καμάρα, έτσι ώστε στη στέγη σχηματίζεται με σαφήνεια το σχήμα του σταυρού, στο οποίο οφείλεται και η ονομασία του τύπου.

ΤΕΛΟΣ